

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ В ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛІ

Статтю присвячено аналізу правових засад обліку в фінансовому контролі. Автором розглянуто застосування обліку як методу фінансового контролю, враховуючи останні зміни законодавства України.

Ключові слова: фінансовий контроль, облік, правове регулювання, законодавство, законність, фінансова дисципліна.

Функціонування фінансової системи можливе лише за умови належного здійснення контролю. Такий контроль здійснюється органами державного фінансового контролю України та іншими суб'єктами, наділеними відповідними повноваженнями.

Незважаючи на значну увагу з боку наукової спільноти, засади обліку як методу фінансового контролю розкриті ще не достатньо. Фінансовий контроль, як правовий інститут, охоплює систему правових норм, що регламентують діяльність державних та недержавних контролюючих суб'єктів, наділених повноваженнями на здійснення спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення законності та фінансової дисципліни в процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави та органів місцевого самоврядування з метою здійснення ефективної фінансової політики для забезпечення прав та свобод громадян.

Питання фінансового контролю, що стосуються бюджетних установ, подаються в законах. Наприклад, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» встановлює правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Відповідно до цього Закону головний бухгалтер або бухгалтер організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій, а ст. 15 цього Закону, зокрема, встановлює, що контроль за додержанням законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність здійснюється відповідними органами в межах їх повноважень, передбачених законами [1]. Інші спеціальні закони визначають правовий статус, функції та правові основи діяльності органів фінансового контролю, наприклад, Закон України «Про Рахункову палату» та інші [2].

Концептуально проблеми застосування обліку в фінансовому контролі останні роки не вивчалися в юридичній науці. Окремим питанням фінансовому контролю, як інституту фінансового права та виду фінансового контролю присвячено низку робіт. Даною проблематикою займалися: Ф. Ф. Бутинець, О. П. Гетманець, І. Б. Заверуха, Є. В. Карманова, О. І. Лаврушин, А. О. Монаєнко, В. М. Попович, Л. А. Савченко, В. С. Симов'ян та інші. Проте, в цих дослідженнях питання обліку як методу фінансового контролю, що застосовується, зокрема, в банківському секторі, в оподаткуванні, не знайшло свого відображення.

Визначаючи правові засади обліку слід визначити суть фінансового контролю. Перш за все, відмітимо, що сутність фінансового контролю полягає в тому, що він є спеціальним державним контролем, здійснюваним як діяльність фінансових органів і їх посадовців по забезпеченню законності, фінансової дисципліни і доцільності при мобілізації, розподілі і використанні централізованих і децентралізованих грошових фондів і пов'язаних з ними матеріальних коштів. Тобто облік в фінансовому контролі як метод, в даному випадку використовується на стадіях мобілізації, розподілі і вико-

ристанні цих грошових фондів. Найбільшу зацікавленість науковців викликає облік в фінансовому контролі на стадії мобілізації централізованих і децентралізованих грошових фондів. Облік є специфічним фінансово-контрольним методом який здійснюється по двох напрямках: а) облік зобов'язаних осіб при включенні даних про них у відповідні реєстри, внесенні змін в облікову документацію; б) облік об'єктів (грошових коштів, матеріальних ресурсів), з якими зв'язуються виконання обов'язків, пов'язаних з процесом руху грошових фондів.

Облік в фінансовому контролі включає в себе як реєстрацію суб'єктів та об'єктів, які підлягають обліку, так і створення інформаційної бази та подальшу аналітику взятої на облік інформації. Він застосовується, наприклад, в діяльності НБУ та комерційних банків при здійсненні реєстрації суб'єктів та об'єктів, які підлягають обліку в цих банках (наприклад, платників податків) або в інших випадках, визначених чинним законодавством [3, с. 67–68].

Слід також згадати міжнародну кооперацію органів нагляду, яка відбувається в рамках Базельського комітету з питань банківського нагляду. Вироблені комітетом документи стали визначальними для банківського регулювання більшості країн світу, зокрема, такі документи як «Базель I», Основні принципи ефективного нагляду, «Базель II». Одним з принципів нагляду визначено те, що органи нагляду повинні пересвідчитися в тому, що кожний банк належним чином здійснює бухгалтерський облік операцій відповідно до положень та практики ведення бухгалтерського обліку, що широко застосовується в світовій практиці, та оприлюднює на регулярній основі фінансову звітність, яка достовірно відображає його фінансовий стан та прибутковість. Мова йде про бухгалтерський облік який є об'єктом фінансового контролю.

Настанови Базельського комітету з політики «знати свого клієнта» містяться положення щодо обліку в банківському контролі. Такі настанови, зокрема, стосуються ідентифікації та обліку клієнтів, збільшення зусиль фінансових установ у виявленні підозрілих операцій та інформуванні про них, а також заходів щодо країн з неадекватними засобами проти відмивання грошей [4]. Тобто на банки покладено обов'язок ідентифікації та обліку клієнтів, що в подальшому використовується, наприклад, для виявлення рахунків осіб, що не сплатили податки.

Облік як методу фінансового контролю застосовується і під час обліку платників податків. Так, облік платників податків ведеться в органах державної податкової служби. Однією з підстав для внесення змін до облікових даних платників податків є інформація банків та інших фінансових установ про відкриття (закриття) рахунків платників податків [5, п. 66.1.2 ст. 66]. Така інформація надається з власних реєстрів клієнтів банку.

Забезпечення законності, фінансової дисципліни і доцільності при мобілізації коштів до централізованих і децентралізованих грошових фондів держави досягається і через фінансовий контроль в банківській сфері. Наприклад, банки зобов'язані надіслати повідомлення про відкриття або закриття рахунка платника податків – юридичної особи, у тому числі відкритого через його відокремлені підрозділи, чи самозайнятої фізичної особи до органу державної податкової служби, в якому обліковується платник податків, протягом трьох робочих днів з дня відкриття/закриття рахунка. За невиконання вимог до відкриття та закриття рахунків платників податків у банках останні несуть відповідальність. Зокрема, стаття 118 Податкового кодексу України передбачає відповідальність за порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків, стаття 128 Податкового кодексу України визначила відповідальність за неподання або подання податкової ін-

формації банками чи іншими фінансовими установами з порушенням строку, визначеного Податковим кодексом України, органам державної податкової служби.

Також відмітимо, що інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби здійснюється через збір податкової інформації від банків про наявність та рух коштів на рахунках платника податків. Інформація на запит органу державної податкової служби надається Національним банком України, іншими банками безоплатно у порядку і обсягах, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Джерелами інформації під час здійснення як фінансового так і банківського контролю є дані фінансового обліку та фінансової звітності підприємства.

Підсумовуючи відмітимо, що облік як метод фінансового контролю досить широко застосовується, зокрема, в банківському секторі. Наведені приклади застосування обліку в банківському та податковому контролі є невичерпним переліком, проте основні випадки застосування цього специфічного методу свідчать про його правову природу при здійсненні фінансового контролю.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України : від 16.07.1999 р., № 996–XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365 (із змінами та доповненнями).
2. Про Рахункову палату України : Закон України : від 11.07.1996 р., № 315/96–ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 24. – Ст. 137.
3. Роль В. Ф. Фінансове право : навч. посіб / В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
4. Належне ставлення банків до клієнтів (стандарти Базельського комітету банківського нагляду : рекомендації від 01 жовт. 2001 р. / Банк міжнародних розрахунків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_333/print1330169370678327
5. Податковий кодекс України : від 2 груд. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.

Summary. *The article discusses the legal basis of accounting in financial control. The author examined the use of accounting as a method of financial control, given the recent changes in legislation Ukraine.*

Key words: *financial control, accounting, legal regulation, legislation, law, financial discipline.*

УДК 33.053.23:330.534.4

Стрельбіцький П.А., к.е.н., доцент Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Стрельбіцька О.П., асистент Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРОБЛЕМИ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Висвітлено основні проблем, які виникають при довготривалому дефіциті державного бюджету. Досліджено джерела його фінансування. Розглянуто низку негативних факторів, що впливають з бюджетного дефіциту: державний борг, запозичення до державного бюджету, дефіцит платіжного балансу. Запропоновано напрями зменшення дефіциту державного бюджету.

Ключові слова: *бюджет, бюджетний дефіцит, бюджетні запозичення, державний борг.*